

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Рецензія на монографію: Біличенко Ольги Леонідівни Художня література в інформаційно-комунікаційному просторі сучасності: Монографія / О. Л. Біличенко. — Слов'янск : СДПУ, 2012 — 351 с.

Особливості сучасної епохи, що полягають в єдності та взаємозалежності ментальної та технологічної революцій, впливають на стан і розвиток літературного середовища, зумовлюють необхідність пошуку місця художньої літератури в системі соціально-комунікаційної взаємодії в суспільстві.

Монографія О. Л. Біличенко є першою роботою, в якій системно розглянуто цю тему. Проблема, яку вирішує дослідниця, потребує залучення теорії соціальних комунікацій і філології як методологічної основи дослідження. Це позначилось на структурі монографії, яка складається зі вступу, п'яти розділів, висновків та списку літератури.

Визначаючи у вступі свої завдання, О. Л. Біличенко окреслює шляхи і методи їх вирішення, розкриває джерелознавчу базу. Основну мету дослідниця вбачає в тому, щоб розглянути художню літературу як комунікативну систему, а також як спосіб опосередкування словесної художньої творчості в соціально-комунікаційних відносинах у суспільстві.

Проблема, яку порушує дослідниця, полягає в поєднанні теорії соціальних комунікацій і філології, що можна пояснити двоїстою природою предмета дослідження. Це позначилось структурно в монографії, що складається з п'яти глав, які містять філологічний і соціально-комунікаційний аспекти дослідження.

Автор починає своє дослідження визначенням особливостей комунікаційного підходу до вивчення літератури. Цікавим є розділ про функціональні особливості літератури в системі соціальних комунікацій. Зокрема, О. Л. Біличенко застосовує класифікацію соціальних функцій художньої літератури, яка належить К. Фрумкіну, і формулює висновок про можливість і необхідність виявлення комунікаційних властивостей художньої літератури в умовах інтеграційних процесів у системі трансляції, наслідування суспільного знання, а також його відтворення мультиплікаційними засобами сучасних соціальних комунікацій.

Другий розділ присвячений розгляду художньої літератури як підсистеми соціальних комунікацій. Автор досліджує особливості тексту як елементу художньо-комунікаційного процесу. Розглядаючи місце автора, тексту і читача в комунікаційному процесі, дослідниця зазначає, що літературна традиція та екстралітературна

реальність постають комунікативним середовищем існування творів художньої літератури. Вона пропонує звернути увагу на те, що основну роль у відтворенні культурно-цивілізаційного процесу відіграє літературний потік. Дослідниця називає недоліки структурально-семіотичних досліджень літератури, оскільки вони фокусуються на смислі і не зважають на емоційний елемент, навколо чого формується унікальний досвід читання художньої літератури.

Дослідженню особливостей існування літератури в умовах формування єдиного інформаційного та соціально-комунікаційного простору сучасності О. Л. Біличенко присвятила третій розділ книги. Аналізуючи особливості літератури в комунікаційному просторі сучасності, автор зазначає, що творчість людини ніколи не буває результатом дії тільки внутрішніх або тільки зовнішніх культурних факторів. Це завжди взаємодія внутрішнього і особистісного світу культури та зовнішнього соціокультурного поля, коли відбувається трансформація зовнішніх соціокультурних факторів у внутрішні. Посередником у цьому процесі може бути і твір художньої літератури.

Окремий розділ присвячений літературній класиці в соціокультурному контексті інформаційного суспільства. Розглядаючи загальні соціокультурні та художні фактори розвитку художньої літератури ХХ — ХХІ ст., дослідниця доводить, що взаємодія художнього та філософського в літературі ХХ — ХХІ ст. є фактором впливу на розвиток суспільної свідомості. Особливу увагу О. Л. Біличенко зосереджує на вивченні літературної свідомості ХХІ ст. в контексті інформаційно-комунікаційного середовища, здійснює аналіз філософсько-естетичного аспекту цього питання.

В останньому розділі автор звертається до проблеми літератури для еліти і масової аудиторії в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі. Вона зазначає, що художня література стає частиною інфраструктури суспільства з видавцями, рекламними агентами і літературною критикою. Критика, літературні премії, реклама як посередники комунікації схиляють читача до певного типу літератури і віддаляють від іншого. Соціальний інститут «література» сьогодні відіграє роль посередника, здійснює популяризаторську діяльність, де перетинаються інтереси різних гравців літературно-художнього ринку, цілі яких дуже різняться. Цікаві міркування автора стосовно ролі художньої літератури в подоланні культурно-інформаційної нерівності населення, зокрема в Україні.

Особливо слід відзначити екскурси в різних розділах монографії, в яких порівнюються погляди Ю. Лотмана, Ю. Тинянова, Р. Якобсона, Р. Барта, Ж. Дерріди на природу художньої літе-

ратури, акцентуючи увагу саме на соціально-комунікаційному підході.

Наприкінці монографії О. Л. Біличенко формулює важливі висновки і звертає увагу на те, що : література — це явище, яке триває в часі, відтворюється й повторюється, відзначається експансивністю, змінністю й різноманітністю; твори художньої літератури є каналом соціальних комунікацій, що впливає на формування суспільної свідомості.

Загалом монографія О. Л. Біличенко є завершеним самостійним дослідженням, яке має важливе наукове значення. Монографічне дослідження не тільки заповнює лакуну у вивченні феномену художньої літератури й робить внесок у теорію соціальних комунікацій, але й порушує проблеми, які можуть стати ключовими для подальших досліджень.

Надійшла до редакції 23.05.2012 р.